

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“ขนฺธ — ขันฺธ, สภาพธรรมที่ทรงไว้ซึ่งความว่างเปล่า”

คำว่า ขนฺธ อ่านออกเสียงในภาษาบาลีว่า ขัน - ตะ เขียนเป็นไทยได้ว่า ขันฺธ แปลว่า สภาพธรรมที่ทรงไว้ซึ่งความว่างเปล่า กล่าวคือ ว่างเปล่าจากความเป็นตัวตนเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไปไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน ขณะนี้ เป็นขันฺธ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ขันฺธมี ๕ ตามข้อความจาก มโนรทปฺปณี อรรถกถา พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต ติตถสูตร ว่า

“จิต นั้น ได้แก่ วิญญูณขันฺธ
เวทนาที่เกิดร่วมกับวิญญูณขันฺธนั้น ชื่อว่า เวทนาขันฺธ
สัญญาที่เกิดร่วมกับวิญญูณขันฺธนั้น ชื่อว่า สัญญาขันฺธ
ผัสสะและเจตนา เป็นต้น ที่เกิดร่วมกับวิญญูณขันฺธนั้น ชื่อว่า สังขารขันฺธ
ขันฺธทั้ง ๔ ดังว่ามานี้ ชื่อว่า อรูปขันฺธ (นามขันฺธ ๔).
อนึ่ง มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ ชื่อว่า รูปขันฺธ.
บรรดารูปขันฺธและอรูปขันฺธนั้น อรูปขันฺธ ๔ เป็นนาม รูปขันฺธเป็นรูป.
มีธรรมอยู่ ๒ อย่างเท่านั้น คือ นาม ๑ รูป ๑.”

พุทธประสงค์ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพระบารมีมาตลอดระยะเวลาที่ยาวนานก็เพื่อที่จะทรงตรัสรู้ (รู้อย่างแจ่มแจ้ง) ซึ่งสภาพธรรมที่มีจริงด้วยพระองค์เอง แล้วทรงมีพระมหากรุณาแสดงสิ่งที่พระองค์ได้ตรัสรู้ให้สัตว์โลกได้เข้าใจเป็นคำในภาษามคธ อันเป็นภาษาที่ดำรงรักษาพระศาสนา ซึ่งแต่ละชนชาติที่ไม่ได้ใช้ภาษานั้น ก็ใช้ภาษาของตนเองเพื่อที่จะได้เข้าใจธรรมที่มีจริง ๆ จะเห็นได้ว่า พระธรรมที่ทรงแสดงมาจากการตรัสรู้ความจริงของสิ่งที่มีจริงทุกขณะ การตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีจริง ต้องรู้ในสิ่งที่มีจริง ขณะนี้มีสิ่งที่มีจริง เพราะฉะนั้นธรรมที่ทรงตรัสรู้ นั้น ทรงตรัสรู้ความจริงที่มีอยู่ทุกกาลสมัย

ไม่ว่าจะในสมัยใดก็ตามมีสิ่งที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้และทรงแสดง แต่เป็นสิ่งที่ละเอียด ลึกซึ้งอย่างยิ่ง เพราะว่าก่อนที่จะได้ทรงบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรงบำเพ็ญพระบารมีซึ่งหมายถึงคุณความดีมากมายมหาศาลเพื่อที่จะไม่ให้จิตเศร้าหมอง ไม่ให้เป็นไปกับอกุศลที่ทำให้ไม่สามารถที่จะเห็นความจริงของสิ่งที่มีจริง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ป็นสาวก จึงควรอย่างยิ่งที่จะได้ฟังพระธรรมด้วยความเคารพ คือฟังเพื่อที่จะเข้าใจในแต่ละคำที่ได้ยินให้ถูกต้อง ชัดเจน ไม่ใช่ให้คิดเอง

แม้แต่ในคำว่า ขันฺธ ซึ่งต้องฟังให้เข้าใจว่า มีในขณะนี้จริง ๆ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และทรงแสดง, ขันฺธ ๕ โดยชื่อ ก็คือ รูปขันฺธ (รูปทั้งหมด) ๑ เวทนาขันฺธ (ความรู้สึก) ๑ สัญญาขันฺธ (ความจำ) ๑ สังขารขันฺธ (เจตสิก ๕๐ มี ผัสสะ เป็นต้น) ๑ วิญญูณขันฺธ (จิตทุกประเภท) ๑ ทั้งนี้ไม่ใช่ต้องจำจำนวนตัวเลขแต่ให้เข้าใจว่า [ทั้งหมด]ต้องมีจริง เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุปัจจัย สิ่งใดก็ตามที่มีจริงที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ทั้งหมดเป็นขันฺธ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็หมดไป ไม่ยั่งยืนเลย

เช่น ในขณะนี้ สิ่งที่มีจริง ๆ ทางตา ที่ทุกคนไม่ปฏิเสธว่ากำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ สิ่งปรากฏทางตาเกิดแล้วปรากฏ เมื่อมีธาตุที่กำลังเห็นสิ่งนั้น จึงปรากฏว่าสิ่งนั้นมีจริง ๆ แล้วก็ดับไป ไม่กลับมาอีกเลย เพราะฉะนั้นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ต้องเกิดแน่นอนเพราะปรากฏว่ามีจริง ๆ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป และเห็นมีจริง ๆ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ซึ่งประมวลได้ว่า สิ่งปรากฏทางตา เป็นรูปขันธ์ และเห็นก็เป็นขันธ์ คือเป็นวิญญาณขันธ์ และในขณะที่เห็นเกิดขึ้น ก็มีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ได้แก่ สัญญาเจตสิกเป็นสัญญาขันธ์ เวทนาเจตสิกเป็นเวทนาขันธ์ เจตสิกอีก ๕ ที่เกิดร่วมกับจิตเห็น คือผัสสะ (สภาพที่กระทบอารมณ์) เจตนา (สภาพที่จงใจชวนชวนให้สภาพธรรมที่เกิดร่วมกันทำงานที่) เอกัคคตา (สภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์) ชีวิตินทรีย์ (สภาพที่เกิดขึ้นทำให้จิตและเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยดำรงอยู่จนกว่าจะดับไป) และ มนสิการะ (สภาพที่ใส่ใจในอารมณ์) ก็เป็นสังขารขันธ์ ล้วนเป็นสภาพธรรมที่มีจริงแต่ละหนึ่ง ๆ ที่เกิดดับ นี่คือการยกตัวอย่างให้เข้าใจถึงความเป็นขันธ์ ขณะนี้เป็นอย่างนี้ไม่พ้นจากขันธ์เลย

จากการที่ไม่รู้เลยว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ความจริงที่กำลังมีในขณะนี้ ก็เริ่มที่จะรู้ว่า สิ่งที่มีจริงในขณะนี้ เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสรู้เพื่อให้คนที่กำลังฟังในขณะนี้ เป็นการเรียนรู้ตาม ไม่ใช่คิดเอง ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นเพียงสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวในบรรดาขันธ์ทั้งหลาย ที่สามารถปรากฏให้เห็นได้ ขอให้ลองพิจารณาไตร่ตรองดูว่าเป็นความจริงอย่างนั้นหรือไม่ เกิดแล้วก็ดับไป แม้ธาตุรู้ คือจิตที่เกิดขึ้นเห็น เกิดขึ้นเห็นแล้วก็ดับไป เพราะฉะนั้นเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างมีปัจจัยที่จะเกิดแล้วก็ดับ อยู่ตลอดเวลา เพราะความไม่รู้ จึงมีความติดข้อง คือมีโลภะ ความพอใจในสิ่งที่ปรากฏ เพียงปรากฏให้เห็น ให้ติดข้อง แล้วก็หมดไป ได้ยินเสียงก็ชอบเสียง เสียงหมดแล้ว ชอบแล้วมีประโยชน์อะไร กับสิ่งที่เพียงปรากฏ ให้ชอบให้พอใจซึ่งเกิดแล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรม สะสมความเข้าใจไปที่ละเอียดที่ละน้อย ทำให้เริ่มเข้าใจความจริงของสิ่งที่มีในขณะนี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดแล้วก็ดับ ไม่กลับมาอีกเลย ทรงไว้ซึ่งความว่างเปล่า กล่าวคือ ว่างเปล่าจากความเป็นตัวตนเป็นสัตว์เป็นบุคคล ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ธรรมก็เป็นอย่างนี้ เป็นแต่ละขันธ์ แต่ละขันธ์จริง ๆ ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammahomefellowship.com, โทร . ๐๘๕- ๖๒๑๗๑๐๖]